

بررسی رابطه اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان موبایلی با نحوه روابط دانش آموزان هم سال در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی: مطالعه موردی دانش آموزان دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش
ابوسعید داورپناه^۱، سیدرضا بلاغت^۲، آسیه رحیمی دادکان^۳

Study of the relationship between addiction and attitude to mobile messenger software and how it relates to year-old atudents in the teaching process - curriculum learning: a case study of secondary school students in khash city

Abo Saied Davarpanah¹, Seyyed Reza Balaghat², Asieh Rahimi Dadkan³

چکیده

زمینه: مطالعات متعددی به بررسی عوامل مرتبط با اعتیاد به اینترنت و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان پرداخته‌اند. اما پژوهشی که به بررسی رابطه اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان موبایلی با نحوه روابط دانش آموزان هم سال در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی پرداخته باشد مغفول مانده است. **هدف:** پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش آموزان هم سال در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی: مطالعه موردی دانش آموزان دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش انجام گرفت. **روش:** پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه شهرستان خاش به تعداد ۳۵۴۲ نفر (۱۲۳۲ دختر و ۱۷۵۹ پسر) بودند. از این تعداد بر اساس جدول مورگان تعداد ۳۴۰ نفر به عنوان نمونه با روش تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. برای سنجش متغیرهای پژوهش از پرسشنامه استاندارد اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه زارع مقدم و صالحی‌نیا (۱۳۹۴) و شاخص روابط با همسالان (IPR) والتر دیلو هادسون (۱۹۹۲) استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی اسپیرمن و تی مستقل استفاده شد. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش حاکی از آن بود که بین اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش آموزان دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد. همچنین نتایج آزمون تی مستقل نشان داد که میانگین اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه و روابط دانش آموزان در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی در دختران بالاتر از پسران است (P < ۰/۰۱). **نتیجه گیری:** بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای تلفن همراه پیام رسان در فرآیند یاددهی - یادگیری دانش آموزان مؤثر است. **واژه کلیدها:** اعتیاد، نگرش، نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه، روابط دانش آموزان در فرآیند یاددهی - یادگیری، برنامه درسی، شهرستان خاش

Background: Several studies have investigated the factors associated with Internet addiction and attitude to messenger software. But research that examines the relationship between addiction and attitude to mobile messenger software and how peer-to-peer students interact in the teaching-learning process of the curriculum has been neglected. **Aims:** The purpose of this study was to investigate the relationship between addiction and attitude towards mobile messenger software and the relationship between peer-to-peer students in the teaching-learning process of the curriculum: a case study of secondary school students in Khash city. **Method:** The present study was a descriptive correlational study. The population of the study consisted of 3542 students (1232 girls and 1759 boys) in the second high school male and female students of Khash city. Based on Morgan table, 340 individuals were selected by cluster random sampling. The standard questionnaire of addiction and attitude to Zare Moghaddam and Salehnia mobile messenger software (2015) and Walter Debussy Hudson (1992) Peer Relationship Index (IPR) were used to measure research variables. Spearman correlation and independent t-test were used for data analysis. **Results:** The results indicated that there is a relationship between addiction and attitude towards mobile messenger software and the relationship between high school students in Khash city in teaching - learning process. Also, the results of independent t-test showed that the mean of addiction and attitude to mobile messenger software and students' relationship in teaching - learning process in girls was higher than boys (P < 0/01). **Conclusions:** Therefore, it can be concluded that addiction and attitude to messenger mobile software are effective in students' learning-process. **Key Words:** Addiction, attitude, mobile messaging software, student relationships in teaching - learning process, curriculum, khash county

Corresponding Author: balaghat@edpsy.usb.ac.ir

^۱. استادیار، گروه علوم تربیتی (آموزش و پرورش)، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

^۱. Assistant Professor, Department of Educational Sciences (Education), University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

^۲. دانشیار، گروه علوم تربیتی (مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی)، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران (نویسنده مسئول)

^۲. Associate Professor, Department of Educational Sciences (Management and Educational Planning), University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran (Corresponding Author)

^۳. معاون مدرسه ابتدایی، خاش، ایران

^۳. Vice Management in Elementary School, Khash, Iran

پذیرش نهایی: ۹۹/۰۱/۲۸

دریافت: ۹۸/۱۲/۱۴

مقدمه

اینترنت^۱ یکی از وسایل ارتباطی در عصر جدید است که توسط انسان به کار گرفته شده است. این وسیله باعث سرعت و دقت در کارها و گسترش ارتباط شده است، به گونه‌ای که کره زمین را تبدیل به دهکده جهانی کرده است (عابدینی، ۱۳۹۵). اینترنت به عنوان یکی از ابعاد نوپای این فن‌آوری‌های جدید جهان معاصر، نقش به سزایی در تغییر و تحول زندگی افراد جامعه دارد. بودن در فضای مجازی اینترنت به کاربران فرصت‌های بی‌شماری می‌دهد و به هراندازه که این فرصت‌ها و خشنودی‌های ناشی از استفاده اینترنت افزایش یابد، کاربران بیشتر به سمت این پدیده نوین سوق خواهند یافت (خانجانی و اکبری، ۱۳۹۰). یکی از این فناوری‌ها، تلفن همراه است. امروزه تلفن همراه به‌عنوان یکی از مظاهر فناوری ارتباطی نوین در زندگی فردی و اجتماعی بشر جایگاه قدرتمندی دارد و جزء لاینفک مناسبات روزمره محسوب می‌شود (سبزش جعفری، میردریکوند و صادقی، ۱۳۹۷)، به طوری که می‌توان ادعا کرد برای بسیاری از افراد زندگی بدون آن امکان‌پذیر نیست یا دست‌کم مطلوبیتی ندارد (برات‌دستجردی و صیادی، ۱۳۹۱). اعتیاد به نرم‌افزارهای پیام‌رسان تلفن همراه نوعی وابستگی رفتاری به نرم‌افزارهای پیام‌رسان تلفن همراه است که موجب احساس هیجان ناخوشایند (مانند اضطراب و افسردگی) در زمانی که فرد در حال استفاده از آنها نیست گردیده و قابلیت تحمل و عادت کردن به اثرات استفاده مکرر از آنها و انکار رفتارهای مشکل‌زا به همراه اتلاف وقت در زمان استفاده، از اثرات آن محسوب می‌شود (زارع مقدم و صالحی نیا، ۱۳۹۴). اعتیاد^۲ به اینترنت به استفاده بیش از حد غیرقابل کنترل اشاره دارد (عابدینی، ۱۳۹۵)، که با مشکلات فیزیکی، اجتماعی - هیجانی و بین فردی در افراد همراه است (ژانگ، اسپینراد، ایچنبرگ، لانو و وانگ، ۲۰۱۷). استفاده آسیب‌زا از اینترنت از اختلالات رفتاری در افراد است که می‌تواند جزء اختلالات رفتاری باشد (هائو، جین، آکرام، سعید، ما و هوانگ، ۲۰۱۹). امروزه اینترنت بیش از تلویزیون و ماهواره وقت مردم را به خود اختصاص داده و به صورت گسترده در زمینه‌های آموزش، تحقیق، تبادل اطلاعات، ارتباط بین فردی، علم و سرگرمی به کار می‌رود (حمیدی، جلالی فراهانی، رجبی و یوسف جمال، ۱۳۹۷).

جوانان به خاطر داشتن روحیه تنوع‌طلبی، خلاقیت، گرایش به برقراری ارتباط با دیگران، حس کنجکاوی و علاقه به داشتن زندگی متفاوت به عضویت در شبکه‌های اجتماعی گرایش بیشتری دارند (عیدی‌زاده و احمدی بلوطکی، ۱۳۹۶). آنها در این شبکه‌ها با توجه به محدودیت‌های اجتماعی که در جامعه ایران وجود دارد، به تبادل اطلاعات، کسب خبر و دوست‌یابی می‌پردازند. شبکه‌های اجتماعی فی‌نفسه ابزاری برای بی‌هویتی نیستند، ولی اگر نوجوانان و جوانان آگاه نباشند و از کارکردهای نادرست این رسانه اجتماعی اطلاع نداشته باشند، این ابزار تبدیل به تهدیدی جدی برای جوانان و جامعه خواهد شد. شبکه‌های اجتماعی مثل شمشیر دو لبه‌اند، اگر از آنها درست استفاده نشود، بیشترین آسیب را به کاربران خواهند رساند، بنابراین به جای منع جوانان به استفاده از این رسانه‌های اجتماعی بهتر است آنها را از فرصت‌ها و تهدیدهای این رسانه اجتماعی آگاه کرد (امیرپور و گریوانی، ۱۳۹۳).

از آنجا که برقراری ارتباط اصلی‌ترین دلیل استفاده کاربران از شبکه‌های اجتماعی است و افراد در زمان کمی با افراد متعدد می‌توانند ارتباط برقرار کنند، در بسیاری از موارد منجر به استفاده افراطی افراد، به‌خصوص نوجوانان و جوانان از این شبکه‌ها شده است و باعث می‌شود که افراد به ارتباط در فضای مجازی بیش از ارتباط در فضای واقعی علاقه‌مند شوند که این امر می‌تواند سلامت روانی آنها را تهدید کند (سامسون و کین، ۲۰۰۵). اختلالاتی چون اعتیاد به اینترنت، افسردگی، انزوای اجتماعی، اختلال هویت، کاهش احساسات عدم اعتماد به نفس از جمله اختلالات رایج استفاده مفرط از شبکه‌های اجتماعی هست (ذکایی و خطیبی، ۱۳۸۵).

چنگ‌ویی - لام‌لی (۲۰۱۴) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی فراوانی اعتیاد به اینترنت و کیفیت (رضایت) زندگی: یک فراتحلیل از ۳۱ کشور در هفت منطقه جهان» به این نتیجه رسیدند شیوع اعتیاد به اینترنت با کیفیت زندگی ارتباط دارد. هرچه اعتیاد به اینترنت بیشتر شود، نارضایتی از زندگی بیشتر می‌شود. رضایت از زندگی و کیفیت شرایط محیطی به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های کیفیت زندگی در این پژوهش بودند. لپ، بارکلی و کرینسکی (۲۰۱۳) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه استفاده از تلفن همراه، عملکرد تحصیلی، اضطراب با رضایت از زندگی در دانشجویان دانشگاه» به این نتیجه

^۱. Internet

^۲. Addiction

چرخه ارتباط اجتماعی محلی و راه دور همراه خواهد بود. بنابراین با توجه به عواقبی که اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی و اینترنت برای فرد معتاد دارد، مثل تغییر دادن سبک زندگی به منظور صرف زمان بیشتر به اینترنت، کاهش عمومی فعالیت بدنی، بی‌توجهی به سلامت خود در نتیجه کار با اینترنت، اجتناب از فعالیت‌های مهم زندگی به منظور صرف وقت بیشتر در اینترنت، کاهش روابط اجتماعی، نادیده گرفتن خانواده و دوستان، مشکلات مالی ناشی از هزینه‌های استفاده از اینترنت و مشکلات تحصیلی به نظر می‌رسد لازم است مسئله اعتیاد به آن، ابعاد آن و تأثیر آن بر مؤلفه‌هایی مانند روابط با همسالان مورد بررسی قرار گیرد (به نقل از حسینی، شاهقلیان و عبدالهی، ۱۳۹۵).

نفوذ کاربردهای تلفن همراه در شئون زندگی پدیده‌ای جهانی است و در جامعه‌ی ما با وجود فروکش کردن تب اولیه استفاده از آن، مقبولیتش به حدی رسیده که مضرات جدی و اساسی این فناوری مدرن را مخفی و نادیده نگه می‌دارد، مضراتی که در حوزه‌های متنوع اجتماعی، فرهنگی، رفتاری، روانشناسی و... به آسیب‌زایی می‌پردازد و با کمی دقت و موشکافی می‌توان به دامنه‌ی تأثیرات نامطلوب آن پی برد. بی‌تردید فناوری و رشد صنعت بر ابعاد زندگی زناشویی انسان مؤثر است از آنجایی که استفاده از موبایل در کشور ما بالا رفته و روزبه‌روز بر آن افزوده می‌شود و گاهی نوجوانان تمام وقت خود را در اختیار این وسیله می‌گذارند که گاهی بدون آن زندگی دیگر معنایی ندارد. مسائل مربوط به دانش‌آموزان، معلمان، والدین و به طور کلی مدارس و نظام آموزش و پرورش بسیار پیچیده و متنوع بوده که نیازمند بررسی و شناخت بیشتری می‌باشد (شیخ الاسلامی و محمدی، ۱۳۹۸). در عصر حاضر آموزش و پرورش و به طور کلی تحصیل بخش مهمی از زندگی افراد را تشکیل می‌دهد و کمیت و کیفیت این تحصیل نیز نقش مهمی در آینده‌ی دانش‌آموزان ایفاء می‌کند (شیخ الاسلامی و کریمیان‌پور، ۱۳۹۷)، دانش‌آموزان هم سال در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی با یکدیگر روابطی دارند که در کنار روابط دانش‌آموز - معلم، معلم - معلم، والدین، والدین - دانش‌آموز تبیین می‌شود و جزئی از این کل روابط در برنامه درسی را تشکیل می‌دهد. این روابط با فزونی و گسترش فضای مجازی به طور کلی و تلفن‌های همراه و برنامه‌های آن گره خورده است و یک مربی یا متخصص تعلیم و تربیت نمی‌تواند نسبت به آن بی‌تفاوت باشد. پژوهش در این زمینه می‌تواند جامعه علمی، تخصصی، و آموزشی کشور را بیش از پیش با پیچیدگی‌ها و ابعاد این موضوع

رسیدند که استفاده زیاد از تلفن همراه تأثیر منفی بر رضایت از زندگی و عملکرد تحصیلی فرد دارد. مهروف و گریفیتس (۲۰۱۰) در پژوهشی تحت عنوان "اعتیاد به بازی‌های آنلاین: حس جستجو، خودکنترلی، روان‌رنجوری، پرخاشگری، اضطراب حالت و اضطراب صفت" به این نتیجه رسیدند که بین پرخاشگری و اعتیاد به بازی‌های اینترنتی، رابطه معنی‌دار و مثبت وجود دارد. فیضی و عزتی (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه بین اعتیاد به اینترنت با پرخاشگری، افسردگی، اضطراب و استرس در دانش‌آموزان دبیرستانی» به این نتیجه رسیدند که بین اعتیاد به اینترنت و هر یک از متغیرهای بالینی افسردگی، اضطراب، استرس و پرخاشگری رابطه مثبت معناداری وجود دارد و مجموعه این متغیرها می‌توانند اعتیاد به اینترنت را پیش‌بینی کنند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که مجموعه متغیرهای افسردگی، اضطراب، استرس و پرخاشگری می‌تواند پیش‌بینی کننده اعتیاد به اینترنت باشند. ناعمی (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان «مقایسه‌ی احساس تنهایی، کیفیت خواب و سازگاری اجتماعی در دانشجویان پسر وابسته به تلفن همراه و عادی» به این نتیجه رسیدند که بین کیفیت خواب و احساس تنهایی در افراد وابسته به تلفن همراه بیشتر از افراد غیر وابسته به تلفن همراه می‌باشد، ولی بین سازگاری اجتماعی در بین دو گروه تفاوتی دیده نشده است. بخشایش (۱۳۹۳) پژوهشی را با هدف بررسی عوامل مرتبط با اعتیاد به اینترنت انجام داد. نتایج نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی و اعتیاد به اینترنت رابطه معناداری وجود دارد. بین ویژگی‌های شخصیتی با ادراک تعامل اجتماعی نیز رابطه معناداری مشاهده شد. همچنین، یافته‌ها نشان داد بین ادراک تعامل اجتماعی با اعتیاد به اینترنت رابطه معناداری وجود دارد. در میزان اعتیاد به اینترنت تفاوت معناداری بین دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد وجود دارد، ولی در میزان ادراک تعامل اجتماعی، تفاوت معناداری بین دو گروه مشاهده نشد.

همسالان و وسایل ارتباط جمعی از جمله عواملی هستند که بعد از خانواده در رشد، هدایت و اصلاح رفتارهای اجتماعی بیشترین تأثیر را دارند. این عوامل، اعتقادات، آداب و رسوم، ارزش‌ها و نیز زبان و فرهنگ را به دیگر افراد منتقل می‌کند (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۰). کرایت و همکاران (۱۹۹۸) دریافتند که استفاده بیشتر از اینترنت با پیامد کاهش ارتباطات خانوادگی همراه بوده است و استفاده زیاد از اینترنت برای اهداف ارتباطی نیز با کاهش مقدار

(۴ سؤال)، اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه (۱۷ سؤال) و نگرش نسبت به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه (۵ سؤال) با طیف پنج گزینه‌ای لیکرت در چهار نرم افزار پر استفاده پیام رسان تلفن همراه یعنی Line، Telegram، Instagram و Whatsapp. روایی پرسشنامه از نظر اساتید فناوری اطلاعات و ارتباطات و روانشناسی مورد تأیید قرار گرفت. پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۸ بدست آمد که نشان از قابلیت خوب این پرسشنامه دارد.

پرسشنامه روابط با همسالان والتر دیبلو و هادسون^۲ (۱۹۹۲): ۲۵ گویه و طیف هفت گزینه‌ای لیکرت («هرگز»، «خیلی به ندرت»، «کمی»، «گاهی اوقات»، «اغلب اوقات»، «تقریباً اکثر اوقات» و «همیشه»). این پرسشنامه در پژوهش هادسون (۱۹۹۲) دارای آلفای ۰/۹۴ بوده که نشان دهنده ثبات درونی عالی و خطای استاندارد عالی (پایین) ۰/۴۴ است. این مقیاس روایی عالی از طریق مقایسه با گروه‌های شناخته شده دارد.

یافته‌ها

قبل از پرداختن به سؤالات پژوهش، برای نرمال بودن توزیع فراوانی متغیرهای پژوهش از آزمون نیکویی برازش کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد، تا نرمال بودن توزیع آن مشخص گردد.

جدول ۱. نتایج آزمون فرض نرمال بودن		
آماره‌ها	تعداد	سطح معناداری (sig)
اعتیاد به نرم افزار	۳۱۶	۰/۰۰۰
نگرش به نرم افزار	۳۱۶	۰/۰۰۰
روابط با همسالان	۳۰۸	۰/۰۰۰

با توجه به داده‌های جدول تمام متغیرها غیر نرمال است ($sig < 0/05$). پس برای سؤالات یک و دو از روش‌های ناپارامتریک استفاده می‌کنیم، اما چون حجم نمونه بالاست با استفاده از قضیه حد مرکزی در سؤال سوم از آزمون تی مستقل استفاده می‌کنیم.

سؤال اول: آیا بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش آموزان هم‌سال دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد؟ جهت تجزیه و تحلیل این سؤال از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است؛

آشنا کند. بر این اساس سؤالات پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. آیا بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش آموزان هم‌سال دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد؟
۲. آیا بین نگرش نسبت به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش آموزان هم‌سال دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد؟
۳. آیا اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه و نحوه روابط دانش آموزان هم‌سال دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی بر اساس جنسیت تفاوت وجود دارد؟

روش

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی بود. جامعه این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر و پسر دوره دوم متوسطه شهرستان خاش به تعداد ۳۵۴۲ نفر (۱۲۳۲ دختر و ۱۷۵۹ پسر) بودند. از این تعداد بر اساس جدول مورگان تعداد ۳۴۰ نفر به عنوان نمونه با روش تصادفی خوشه‌ای انتخاب شد. ابتدا از بین مدارس شهرستان، تعدادی مدرسه انتخاب و سپس به صورت تصادفی، از بین آنها چندین کلاس مشخص شد؛ سپس از بین دانش آموزان آن کلاس‌ها، ۳۴۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب شدند. ملاک‌های ورود عبارت بودند از ۱. همزمان با شرکت در پژوهش، از خدمات روانشناختی و روان‌درمانگری دیگری استفاده نکنند. ۲. اختلالات روان‌پزشکی نداشته و داروهای روان‌پزشکی مصرف نکنند. ملاک خروج نیز عبارت بود از: ۱. عدم رضایت برای ادامه‌ی شرکت در پژوهش. به منظور رعایت اصول اخلاقی در مورد محرمانه بودن اطلاعات به نمونه‌های پژوهش اطمینان داده شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات در محیط نرم افزار SPSS در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام گرفت. آمار توصیفی شامل شاخص‌های گرایش مرکز، میانگین و نمودار و آمار استنباطی شامل آزمون آماری ضریب همبستگی اسپیرمن و آزمون تی مستقل بود.

ابزار

پرسشنامه اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان موبایل^۱ زارع مقدم و صالحی نیا (۱۳۹۴): ۲۶ گویه و سه خرده مقیاس اطلاعات توصیفی

2. Peer Relationship Questionnaire Walter W. Hudson

1. Questionnaire for mobile messaging software

جدول ۳. بررسی رابطه نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه ی روابط دانش آموزان			
متغیر		نحوه ی روابط با همسالان	
نگرش به نرم افزارهای پیام رسان	فراوانی	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری
	۳۰۸	۰/۷۸	۰/۰۰۰

جدول ۲. بررسی رابطه ی اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه ی روابط دانش آموزان			
متغیر		نحوه ی روابط با همسالان	
اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان	فراوانی	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری
	۳۰۸	۰/۸۲	۰/۰۰۰

با توجه به سطح معنی داری که از ۰/۰۵ کمتر است، سؤال پژوهش تأیید می شود یعنی بین نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه ی روابط دانش آموزان هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد. چون ضریب همبستگی اسپیرمن مثبت است، رابطه دو متغیر مستقیم است. عدد ضریب همبستگی (۰/۷۸) نشان دهنده رابطه نسبتاً قوی بین دو متغیر است.

سؤال سوم: آیا اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه و نحوه ی روابط دانش آموزان هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی بر اساس جنسیت تفاوت وجود دارد؟

با توجه به سطح معنی داری که از ۰/۰۵ کمتر است، سؤال پژوهش تأیید می شود؛ یعنی بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه ی روابط دانش آموزان هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد. چون ضریب همبستگی اسپیرمن مثبت است، رابطه ی دو متغیر مستقیم است. عدد ضریب همبستگی (۰/۸۲) نشان دهنده رابطه نسبتاً قوی بین دو متغیر است.

سؤال دوم: آیا بین نگرش نسبت به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه ی روابط دانش آموزان هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد.

جدول ۴. آزمون تی مستقل برای اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه						
آزمون لون برای برابری واریانس ها			آزمون برای برابری میانگین ها			
میانگین	انحراف معیار	F	سطح معناداری	T	Df	سطح معناداری
دختر	۳/۱۲	۱/۱۸	۰/۰۵	۳/۴۱	۳۱۴	۰/۰۰۱
پسر	۲/۶۹	۱/۰۷				

جدول ۵. آزمون تی مستقل برای نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه						
آزمون لون برای برابری واریانس ها			آزمون برای برابری میانگین ها			
میانگین	انحراف معیار	F	سطح معناداری	T	Df	سطح معناداری
دختر	۳/۰۲	۱/۲۳	۰/۰۲	۳/۴۷	۲۹۷/۵۵	۰/۰۰۱
پسر	۲/۵۵	۱/۱۰				

با توجه به مقدار سطح معناداری (جدول ۶) بین نحوه ی روابط با همسالان در بین در بین دانش آموزان دختر و پسر هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی تفاوت وجود دارد ($P < 0/05$). میانگین نحوه ی روابط با همسالان در دختران بالاتر است.

با توجه به مقدار سطح معناداری (جدول ۵) بین نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه در بین دانش آموزان دختر و پسر هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی تفاوت وجود دارد ($P < 0/05$). میانگین نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه در دختران بالاتر است.

جدول ۶. آزمون تی مستقل برای نحوه ی روابط دانش آموزان						
آزمون لون برای برابری واریانس ها			آزمون برای برابری میانگین ها			
میانگین	انحراف معیار	F	سطح معناداری	T	Df	سطح معناداری
دختر	۴/۴۵	۱/۶۵	۰/۰۱	۳/۴۵	۲۹۰/۱۶	۰/۰۰۱
پسر	۳/۸۳	۱/۴۸				

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش آموزان هم سال در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی: مطالعه موردی دانش آموزان دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش انجام شد. در ذیل به بحث و نتیجه گیری پیرامون یافته های بدست آمده اشاره خواهد شد.

نتایج بدست آمده از سؤال اول پژوهش پژوهش حاکی از آن است که بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش آموزان هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی رابطه وجود دارد. یافته پژوهش حاضر با یافته پژوهش های لیب و همکاران (۲۰۱۳)، مهروف و همکاران (۲۰۱۰)، فیضی و همکاران (۱۳۹۴) همسو می باشد.

این روزها شبکه های اجتماعی به پدیده ای مهم و پرطرفدار در میان تمامی سنین تبدیل شده و حتی کودکان و نوجوانان را نیز درگیر خود کرده است. کودکانی که با همکلاسی های خود گروه هایی در شبکه های اجتماعی همچون تلگرام، واتساپ و یا لاین تشکیل داده اند کم نیستند و حتی می توان ردپای کاربران کم سن و سال را در شبکه های اجتماعی بزرگ تری همچون اینستاگرام و یا فیس بوک نیز مشاهده کرد. جوانان به خاطر داشتن روحیه تنوع طلبی، خلاقیت، گرایش به برقراری ارتباط با دیگران، حس کنجکاوی و علاقه به داشتن زندگی متفاوت به عضویت در شبکه های اجتماعی گرایش بیشتری دارند (مهروف و همکاران، ۲۰۱۰). آنها در این شبکه ها با توجه به محدودیت های اجتماعی که در جامعه ایران وجود دارد به تبادل اطلاعات، کسب خبر و دوست یابی می پردازند. شبکه های اجتماعی فی نفسه ابزاری برای بی هویتی نیستند، ولی اگر جوانان آگاه نباشند و از کارکردهای نادرست این رسانه اجتماعی اطلاع نداشته باشند، این ابزار تبدیل به تهدیدی جدی برای جوانان و جامعه خواهد شد. شبکه های اجتماعی مثل شمشیر دو لبه اند، اگر از آنها درست استفاده نشود، بیشترین آسیب را به کاربران خواهند رساند، بنابراین به جای منع جوانان به استفاده از این رسانه های اجتماعی بهتر است آنها را از فرصت ها و تهدیدهای این رسانه اجتماعی آگاه کرد (امیرپور و گریوانی، ۱۳۹۳).

نتایج به دست آمده از سؤال دوم پژوهش نشان می دهد که بین نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه با نحوه روابط دانش

آموزان هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی وجود دارد. یافته پژوهش حاضر با یافته پژوهش های چنگوی و همکاران (۲۰۱۴)، فیضی و عزتی (۱۳۹۴)، ناعمی (۱۳۹۳) و بخشایش (۱۳۹۳) همسو می باشد.

روانشناسان معتقدند که رابطه نوجوان با همسالانش می تواند سهم بسزایی در رشد و سلامت اجتماعی و عاطفی وی داشته باشد (اسکونین، ۲۰۰۴). در سنین نوجوانی، نوجوانان به رفاقت و دوستی با همسالان، جذب گروهی و پذیرش در جمع دوستان اهمیت فراوانی می دهند. در این سال ها دوستی ها استحکام می یابند و به شکل های مختلف رفاقت، صمیمیت، احساس تعلق به گروه، زنده دلی و جنب و جوش خود را نشان می دهد. اگر نوجوان در جمع همکلاسانش فاقد جایگاه اجتماعی مطلوب و منزلت مناسب با آنچه که گمان می کند باشد، کارکرد اصلی وی یعنی کسب دانش و پیشرفت تحصیلی مختل می شود. اما حضور افراد در شبکه های اجتماعی، احتمال مشارکت ها و کنش های اجتماعی را در افراد افزایش می دهد. پس هر چه پیوند افراد و اعضا در شبکه ها بیشتر و انبوه تر باشد، همراهی، تعاملات، نزدیکی دیدگاه ها، حرکت همسو و مشترک، محتمل تر خواهد شد (چنگوی و همکاران، ۲۰۱۴). در یک شبکه ی اجتماعی افراد هم اهداف سیاسی و هم اهداف شخصی را دنبال می کنند و البته با دیگر افراد و سازمان ها تعاملی چندگانه برقرار می کنند. ضمن اینکه تماس ها و ارتباط های شخصی، جوانان وسیله ای برای پیوند دادن سازمان ها و گروه ها ایفای نقش می کنند.

نقش چنین رسانه هایی در غالب همگرایی اعضا با یکدیگر و یا استفاده از محتوای به اشتراک گذاشته شده ی آن بر کسی پوشیده نیست (لهراسبی، ۱۳۸۸؛ به نقل از رجبی، ۱۳۸۸). امروزه با آسان شدن برقراری ارتباط از طریق تلفن و نمابر و اینترنت و... دیگر زحمت دیدارها و ملاقات هایی که در گذشته منشأ تبلور احساسات و عواطف بین افراد می شد کم شده است و این محدودیتی است که ابزارها (رسانه ها) در جامعه ایجاد نموده اند. رسانه ها به مرور به درون خانواده هم راه می یابند و بر ساخت آن تأثیر می گذارند (شفاهی، ۱۳۸۳).

یافته های سؤال سوم نیز نشان داد که میانگین اعتیاد و نگرش به نرم افزارهای پیام رسان تلفن همراه و نحوه روابط دانش آموزان هم سال دوره دوم مقطع متوسطه شهرستان خاش در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی در دختران بالاتر است. فرهنگ جامعه ما به گونه ای است که دختران در بسیاری از زمینه ها محدودیت هایی دارند

برات دستجردی، نگین و صیادی، سمیه (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر اعتیاد به اینترنت و افسردگی در دانشجویان دانشگاه‌های پیام‌نور شهر اصفهان. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۰(۵)، ۳۴۱-۳۳۲.

عیدی‌زاده، رضا و احمدی بلوطکی، حاجی محمد (۱۳۹۶). مطالعه رابطه تکنولوژی ارتباطی با سبک زندگی دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران. *مجله مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۰(۳۵)، ۱۳۹-۱۲۵.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (۱۳۹۰). *روانشناسی رشد با نگرش به منابع اسلامی*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها.

حسینی، امین؛ شاهقلیان، مهناز و عبدالمهدی، محمدحسین (۱۳۹۵). بررسی رابطه سیستم‌های مغزی رفتاری و اعتیاد به اینترنت با نقش واسطه‌ای احساس تنهایی و راهبردهای نظم‌جویی شناختی هیجان. *دوفصلنامه شناخت اجتماعی*، ۵(۲)، ۴۹-۲۴.

حمیدی، مهرزاد؛ جلالی فراهانی مجید؛ رجبی، حسین و یوسف جمال، فروزان (۱۳۹۷). تبیین رابطه بین مهارت‌های اجتماعی، خودکارآمدی، سبک زندگی و اعتیاد اینترنتی در دانش‌آموزان ورزشکار مقطع متوسطه استان ایلام. *مجله دانشگاه علوم پزشکی ایلام*، ۲۶(۱)، ۱۲-۱.

خانجانی، زینب و اکبری، سعیده (۱۳۹۰). رابطه ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان و اعتیاد آنان به اینترنت. *یافته‌های نو در روانشناسی*، ۶(۱۹)، ۱۲۷-۱۱۳.

سبزمش جعفری، سمیه؛ میردریگوند، فضل‌الله و صادقی، مسعود (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر پذیرش اجتماعی و اعتیاد اینترنتی دانش‌آموزان دختر. *فصلنامه علمی پژوهشی علوم روانشناختی*، ۱۷(۷۱)، ۸۳۶-۸۳۱.

عابدینی، یاسمین (۱۳۹۵). رابطه‌ی خودمهارگری، اعتیاد به فناوری‌ها و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان عادی و کم‌توجه / فزن‌کنش. *فصلنامه علوم روانشناختی*، ۱۵(۵۷)، ۹۷-۷۹.

ذکایی، محمد سعید و خطیبی، فاخره (۱۳۸۵). رابطه حضور در فضای مجازی و هویت مدرن پژوهشی در بین کاربران اینترنتی جوان ایرانی. *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی*، ۳۳، ۱۵۴-۱۱۱-۱۵۴.

زارع مقدم، علی و صالحی نیا، فاطمه (۱۳۹۴). *ساخت و اعتباریابی پرسشنامه اعتیاد به نرم‌افزارهای پیام‌رسان موبایلی*. دومین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی، دانشگاه تربت حیدریه.

و آزادانه نمی‌توانند به خواسته و اهداف خود برسند، آزادانه نمی‌توانند با جنس مخالف صحبت کنند و ارتباط برقرار کنند؛ در این شرایط محیط‌های مجازی این امکان را برایشان فراهم می‌کند که راحت‌تر و آزادانه‌تر به بیان خواسته‌های خود پردازند و بدون محدودیت به ارتباط با جنس مخالف پردازند و بنابراین استفاده آنان از نرم‌افزارهای پیام‌رسان تلفن همراه بیشتر است (شفاهی، ۱۳۸۳).

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود که بخشی در کتاب‌های درسی در ارتباط با آشنایی دانش‌آموزان با فناوری‌های جدید، اینترنت و خطرات بالقوه‌ی آنها طراحی و تدوین، و استفاده از فضای مجازی و نرم‌افزارهای پیام‌رسان تلفن همراه در برنامه درسی هنجارسازی و فرهنگ‌سازی شود. در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه درسی که روابط دانش‌آموزان هم‌سال با یکدیگر و دانش‌آموزان با یکدیگر شکل می‌گیرد پیشنهادهای زیر اثربخش می‌باشد: اعمال سیاست‌های تعاملی، پویا، ایجابی و سنجیده متناسب با پیش‌بینی آینده‌ی فرایندهای جهانی و منطبق با شناخت وضعیت طبقات و اقشار اجتماعی در داخل کشور به جای سیاست‌های تدافعی، سلبی، سلیقه‌ای، سطحی، ظاهرگرا، بی‌ثبات و شتاب‌زده درباره‌ی شبکه‌های اجتماعی؛ افراط و تفریط نداشتن در سیاست‌های فرهنگی و برنامه ریزی‌های درسی؛ و بومی‌سازی توانمندی‌های شبکه‌های اجتماعی. از جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر حجم پایین نمونه می‌باشد و این مسئله تعمیم‌پذیری نتایج را با مشکل مواجه می‌سازد. همچنین انتخاب آزمودنی‌ها از جامعه پژوهشی دانش‌آموزان خاش بود. در تعمیم یافته‌های پژوهش در شهرها با فرهنگ مختلف باید جوانب احتیاط رعایت گردد. با این وجود پیشنهاد می‌گردد در علل اعتیاد و نگرش به نرم‌افزارهای پیام‌رسان موبایلی با نحوه روابط دانش‌آموزان هم‌سال در فرآیند یاددهی - یادگیری برنامه از پژوهش حاضر بر جوامع دیگر با ویژگی‌های جنسی، سنی و فرهنگی متفاوت اجرا و نتایج آن با نتایج پژوهش حاضر مقایسه گردد.

منابع

امیرپور، مهناز و گریوانی، مریم (۱۳۹۳). تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان. *دانش انتظامی خراسان شمالی*، ۱(۳)، ۳۹-۲۳.

بخشایش، علیرضا (۱۳۹۳). بررسی عوامل مرتبط با اعتیاد به اینترنت در میان دانشجویان دختر ساکن در خوابگاه‌های دانشگاه یزد. *زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان)*، ۶(۱)، ۴۴-۲۹.

شیخ الاسلامی، علی و کریمیان پور، غفار (۱۳۹۷). پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان براساس حمایت تحصیلی و جو روانی - اجتماعی کلاس. *دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۶(۱۰)، ۱۱۱-۹۵.

شیخ الاسلامی، علی و محمدی، نسیم (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های هوش اخلاقی بر سازش یافتگی (عاطفی، آموزشی، اجتماعی) دانش‌آموزان زورگو. *فصلنامه علوم روانشناختی*، ۱۸(۷۷)، ۵۲۷-۵۱۹.

فیضی، شهناز و عزتی، منصور (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین اعتیاد به اینترنت با پرخاشگری، افسردگی، اضطراب و استرس در دانش‌آموزان دبیرستانی. *دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی*.

Cheng, C., & Yee-lam Li, A (2014). Internet Addiction Prevalence and Quality of (Real) Life: A Meta-Analysis of 31 Nations across Seven World Regions. *Cyber psychology, Behavior, and Social Networking*, 17(12).

Hao, Z., Jin, L., Li, Y., Akram, H. R., Saeed, M. F., Ma, J., & Huang, J. (2019). Alexithymia and mobile phone addiction in Chinese undergraduate students: The roles of mobile phone use patterns. *Computers in Human Behavior*, 1(1), 1-10.

Kraut R, Patterson M, Lundmark V, Kiesler S, Mukopadhyay T, Scherlis W (1998). Internet paradox. A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *Am Psychol*, 53(9), 1017-31.

Lepp, A., Barkley, J. E., & Karpinski, A. C (2013). The relationship between cell phone use, academic performance, anxiety, and Satisfaction with Life in college students. *Computers in Human Behavior*, 31, 343-350.

Mehroof M, Griffiths MD. (2010). Online gaming addiction: the role of sensation seeking, self-control, neuroticism, aggression, state anxiety, and trait anxiety. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*, 13 (3), 313-6.

Zhang, H., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Luo, Y., & Wang, Z. (2017). Young adults' internet addiction: Prediction by the interaction of parental marital conflict and respiratory sinus arrhythmia. *International Journal of Psychophysiology*, 120, 148-156.

Samson, J., & Keen, B. (2005). *Internet addiction*. Available on: <http://www.notmykid.org/ParentArticles/intemet>